

Na napačni strani bodeče žice

RAZAC, OLIVER (2016): *Politična zgodovina bodeče žice*. Ljubljana: Maska.

Delo Olivierja Razaca *Politična zgodovina bodeče žice* je ena najbolj aktualnih tematik, obravnavanih v zadnjih dveh letih. Sestavljeno je iz treh delov: v prvem se avtor posveča zgodovinskemu razvoju in uporabi bodeče žice prek treh krvavih mejnikov novejšje zgodovine: osvajanja zahodnega dela Amerike ter prve in druge svetovne vojne; v drugem delu se avtor posveča bodeči žici, njeni prostorski vpetosti in simbolnemu pomenu; v tretjem delu pa se loti konkretne obravnave bodeče žice danes, predvsem v povezavi z begunsko krizo, ki je zajela sprva jugozahodni del Evrope, nato pa se razširila po celotnem evropskem ozemlju.

Bodeča žica si je kot nekakšen nemi spremljevalec begunske krize tako v evropskih (da o napovedih Donalda Trumpa o utrjenosti meje z Mehiko sploh ne govorimo) kakor v slovenskih medijih od konca leta 2015 priborila veliko pozornosti in dvignila nemalo prahu. Žica, njeno postavljanje, razstavljanje in popravljanje ter s tem

povezane finance so bili vroča tema dnevnih novic in poročil v vseh slovenskih medijih. Da, del južne Slovenije je obdan z železnim nestvorom, ki je, kakor navaja Razac, proizvod iznajdljivosti in uporabnosti, njegova postavitve in izdelava pa ne zahtevata velikega finančnega vložka. Ideja in patent bodeče žice izhajata iz 19. stoletja, ko so se na zahod Združenih držav Amerike začeli naseljevati prvi kmetje in živinorejci ter se je pokazala potreba po razmejitvi ozemlja. Vendar pa žica ni bila namenjena samo postavljanju jasnih meja med posestniki, ampak je bila tudi nekakšna predhodnica električnega pastirja, hkrati pa je, kakor navaja Razac, postala meja med civilizirano družbo in divjaki (Indijanci).

Tako se je izoblikovala ločnica med dvema svetovoma; prvi, svet pionirjev, je predstavljal družbo v vzponu, svet skoraj neizčrpnih možnosti uspeha in napredka, drugi, svet Indijancev, v kateri je nenadoma zarezala bodeča žica ter s tem razdelila njihova lovišča in življenjski prostor na natančno določene parcele, ki jim jih je v uporabo dodelil »beli mož«, pa je začel propadati, dokler se ni skrčil na ozemlje rezervatov. Kotorej Indijanec ni več ogrožal »belega človeka« z nasiljem, ko je bil zlomljen še zadnji upor, se je pokazala potreba po njegovi integraciji oziroma po uničenju njegove kulture (etnocidu). Plemenska skupnost je začela propadati, saj so se tisti njeni pripadniki, ki se niso hoteli podrediti življenjskemu slogu belega človeka, začeli umikati na najrevnejša in najmanj rodovitna območja, kamor so jih postopoma potiskali vedno novi zakupniki zemljišč. Razac tako pou-

darja, da so bili izpolnjeni pogoji, »... da Indijanec fizično in kulturno izgine« (Razac, 2016: 32).

Tudi če je bil prvotni namen bodeče žice predvsem uporabne narave, pa najsi gre tu za živinorejo ali zgolj za vidni znak razmejevanja parcel, in tudi če se sprjaznimo z mislijo, da je zdesetkanje indijanskega prebivalstva samo posledica tega procesa, pa je začela med prvo svetovno vojno bodeča žica zaradi svoje vsestranske uporabnosti dobivati negativno podobo, ki jo spremlja še danes. Zaradi svoje učinkovitosti, preproste postavitve in mobilnosti je postala nepogrešljiv spremljevalec pozicijske vojne. Kakor navaja Razac, so jo postavili pred strelskim jarkom, da bi otežila ali onemogočila prodor sovražnih sil. Medtem ko je bila torej prej namenjena za razmejitev ozemlja na tisto, ki je oskrbovano in zaščiteno, ter tisto, ki mu, tako kot njegovim prebivalcem, dokler ne prestopijo mej, ne namenamo pozornosti (še več: smo indiferentni do tega, ali sploh živijo), je med prvo svetovno vojno bodeča žica postala meja med življenjem in smrtjo. Biti na eni strani bodeče žice je pomenilo fizično zaščito pred sovražnikom, biti na drugi strani pa smrt pod sovražnikovimi strelji (smrtonosno je bilo za vojaka tudi, če se je ujel v žico).

Največ modernih asociacij na bodečo žico pa prav gotovo izhaja iz obdobja druge svetovne vojne, ko je postala simbol koncentracijskih taborišč, z njimi povezanih grozodejstev in trpljenja. Če si poskušamo priklicati v spomin podobo taborišč Auschwitz ali Dachau, je ena naših prvih asociacij skoraj gotovo bodeča žica, ki ju obdaja, ki deli

ozemlje in ljudi na vladajoče in vladane, na nepregledno gmoto shiranih teles na eni strani in ljudi na drugi. Medtem ko je bila v prvi svetovni vojni žica ločnica med dvema sicer sovražnima, vendar enako močnima stranema, je v tem poglavju človeške zgodovine postala tudi ločnica med nadrejenimi in podrejenimi, vladajočimi in brezpravnimi, večvrednimi in manjvrednimi, med krvniki in žrtvami.

Bodeča žica je zato, kakor poudarja Razac, veliko več kot pasivna meja (npr. iz kamna ali lesa), »ne zadostuje ji, da bi samo označevala in celo blokirala, ona oddaljuje« (Razac, 2016: 74). Bodeča žica je vedno postavljala ločnice med »našimi« na eni strani in »drugimi« na drugi, pri čemer je »drugi« vedno »tisti, ki ni naš«, ki se od »nas« razlikuje zaradi določenih lastnosti, ki mu jih pripisemo »mi«. Z biopolitičnega vidika je bodeča žica mejnik med tistim, kar mora živeti, in tistim, kar lahko oziroma mora umreti; med ugodnimi pogoji za razvoj, organizacijo in krepitev ter izločitvijo vsega in vseh, ki bi to ureditev in napredek lahko izničili ali oškodovali. Klasičen primer te razdelitve so prav ameriški pionirji: žica je bila pri njih branik prisvojenega ozemlja pred divjimi in neciviliziranimi Indijanci, ki, kakor navaja Razac, niti niso bili več dojeti kot ljudje, ampak prej kot nekakšne polzveri. Ta animalizacija, kakor jo imenuje Razac, je prisotnost bodeče žice spremljala tudi med prvo svetovno vojno; nemški vojaki so se na primer francoskim zdeli kot plenilske zveri, sebe pa so videli kot pogumne ovčice, ki branijo »svojo« zemljo – seveda pa je veljalo tudi nasprotno. Animalizacija se je v drugi svetovni vojni

stopnjevala do brutalnosti. V nacistični retoriki, kakor navaja Razac, Jud ni bil človek, temveč uš, ki ogroža nemško raso, ogroža torej ne le ozemlje, ampak samo človeško bit, posledično pa tudi posameznikov obstoj – kot edina rešitev za to se kaže uničenje škodljivca. Vloga nacističnih koncentracijskih taborišč je bila torej dvojna: na eni strani odstranitev škodljivih elementov, na drugi pa animalizacija in sovražna propaganda, ki naj okrepi skupinsko zavest.

Primerjava med tremi obdobji bodeče žice izriše gradacijo razmejevanja na »naše« in »druge«. V prvem obdobju se je »beli človek« pred »drugim« (Indijancem) ogradil, da bi zavaroval sebe in svoje imetje; »drugi« je bil neviden in oddaljen, obstajal je tam zunaj, v »naši« zavesti je bil nevaren zaradi svoje drugačnosti. V drugem obdobju se razmerje spremeni: ne ograjujemo več svojih posesti, ampak postavimo drugačno, vojaško mejo za obrambo večjega ozemlja »naše države«. »Drugi«, ki nam je tokrat prostorsko in tudi kulturno bliže, je pripadnik tuje vojske, pred katero se moramo braniti. Med stranema obstaja določena mera vzajemnega spoštovanja zaradi zavedanja o vojaški moči, bodeča žica pa dejansko varuje pred prevelikim približevanjem. Ravno vprašanje bližine pa definira tretje obdobje. V njem je »drugi« tako blizu, da se ga lahko dotaknemo, ga udarimo ali kako drugače poškodujemo. Vidimo in čutimo ga, kar povsem spremeni naše doje-manje. Razac navaja, da se je zato stopnjevala tudi potreba po animalizaciji, saj je le tako bilo mogoče opravičiti »naše« ravnanje z »drugim«, ki nam še nikoli ni bil tako blizu, saj živi med »nami«. Za

potrebe ločevanja in »obrambe« torej ne zadostuje več zgolj meja. »Drugega« je treba izolirati, ga ograditi z bodečo žico in uničiti zaradi njegove kulture in biti, katere sam obstoj nas ogroža.

Prikaz razvoja zgodovine bodeče žice odpira razumevanje ožičenja v času tako imenovane begunske krize od leta 2015 naprej kot hkratnega obstoja vseh treh faz. Evropska unija se je kot v prvi svetovni vojni obdala z bodečo žico, da bi onemogočila vstop migrantov, ki se lahko kakor vojaki ujamejo vanjo, kar »obrambnim« silam omogoča ukrepanje. Tako kot ameriški pionirji pred polzverinskimi Indijanci, danes branimo »svojo« kulturo in »naš« kos zemlje pred migranti, tiste, ki se jim posreči vstopiti na »naše« ozemlje, pa nameščamo v zanje zgrajena taborišča, kjer so kar se le da izolirani, da »nas« ne bi ogrožali s svojim obstojem in kulturo.

Predvsem v medijskem in političnem diskurzu se je zaradi negativnih asociacij pokazala potreba po evfemizmih – z novimi besedami ali besednimi zvezami nadomeščamo pojme, ki zbudijo nelagodje. Razac tako opozarja, da so »taborišča« zamenjali »centri«, ki jih v Evropi ni malo. Zaradi izjemno negativnih in bolečih asociacij na drugo svetovno vojno, ki jih v slovenskem prostoru ne manjka (ne nazadnje je bila med italijansko okupacijo Ljubljana obdana z bodečo žico), Slovenija ob meji s Hrvaško ni postavila bodeče žice. Oziroma, bodečo žico so postavljali na začetku, potem pa so zaradi ogorčenja javnosti začeli postavljati tako imenovane tehnične ovire, ki z bodečo žico, predvsem z njeno cenovno ugodnostjo, ki jo v svojem delu poudarja Razac, nimajo nič

skupnega. Po zgledu ameriških pionirjev smo »svojo zemljo« ogradili, »civilizirano družbo« menda branimo pred modernimi »divjaki«, ki jih poosebljajo necivilizirani begunci, »svojo kulturo« pa pred pretečimi in napadalnimi kremplji islama. Kako? Tako, da temelje za obmejno ograjo z rezilno žico, pardon, tehnično oviro izkopljemo v dva tisoč let star rimski zid, kar se je zgodilo na Babnem polju. Postavili smo torej mejo med življenjem in obstojem, med življenjem, ki nekaj šteje, in življenjem neciviliziranega, divjega in neomikanege človeka, za katerega nam ni mar in ki nas povrh vsega ogroža. Vendar pa ne smemo pozabiti, da bodeča žica vedno deli na dve navidezno identični strani, od katerih pa je za posameznika ugodna samo ena.

Kaj pa, če se nekega dne sami znajdemo na napačni strani bodeče žice?